मस्ति अस्ति च विधानम् तस्माद्विगुणादपि फलं भवतीति। येषां मते नित्येषु फलाभावेनापूर्व्वाभावात् तदर्थेतिकर्त्तव्यता नास्ति तेषां प्रायश्चित्तविधानमत्यन्तानुपपन्नम्। सेतिकर्त्तव्यताके तु निमित्ते भेदने जाते वैगुण्यात्तत्परिहारायापरं होमाख्यमङ्गं भिन्ने जुहोतीत्यादिकमुत्पन्नं सत् क्रियत एव पक्षान्तरे त्वसत्यामिति कर्त्तव्यतायां भेदने जातेऽपि नास्ति वैगुण्यम् गुणहानिर्हि वैगुण्यम् असति गुणे कस्य हानिः स्यात् ततश्चास्मत्पक्ष एव प्रायश्चित्तविधानमुपपन्नमिति। "तथा च दृष्टम्" सू०। नित्यं कर्म यथा कथञ्चित् श्रुताङ्गपरित्यागेनापि यथाशक्त्यङ्गोपेतमनुष्ठातव्यत्वेन श्रुतौ दृष्टम्। तथा हि "यत् पयो न स्यात् केन जुहुयात्" इति व्रीहियवाभ्यामित्यादि "न वा इह तर्हि किञ्चनासीदथैतदहूयत सत्यं श्रद्धया" इत्यन्तेन ग्रन्थेन तथा "तदेव यादृक्कीदृक् च होतव्यमिति" शाखान्तराच्च। तस्माद्विगुणेऽपि नित्य प्रत्यवायपरिहाररूपं फलं भवति अत एवोक्तं कर्काचार्य्यैः "उपात्तदुरितक्षयो वा उत्पत्स्यमानदुरितप्रतिबन्धो वा भवत्येवेति"। अथ काम्ये कर्मणि चिन्त्यते। काम्येऽपि विगुणे फलाभिनिष्पत्तिर्भवत्येव। यतस्तत्राप्यङ्गानि प्रधानानि च भिन्नानि। अश्वमेधे च काम्ये प्रायश्चित्तविधानमप्यस्ति अश्वं प्रकृत्य "अथातः प्रायश्चित्तीनां यद्यश्वोबडवां स्कन्देद्वायव्यं पयोऽनु निर्वपेदथ यदि स्रामो विन्देदित्यादि तथा पञ्चशारदीयेऽपि "उत्सृष्टान् पशून् प्रकृत्य ताण्ड्ये प्रायश्चित्तविधानं दृश्यते "अपोनप्त्रियोऽप्सु मृते" इत्यादिकं यदि च विगुणादपि काम्यात् फलं न स्यात् प्रायश्चित्तविधानं व्यर्थमेव स्यात् तथा च दृष्टं विगुणमपि काम्यं फलोत्पादकं वेदे दृष्टम्। कारीरीमिष्टिं प्रकृत्य श्रूयते "यदि वर्षेत्तावत्येव जुहुयादिति" अत्रासमाप्तायाम् एव कारीर्यां तत्फलं वृष्टिरूपं वेदे दृष्टम् अतो विगुणेऽपि काम्ये फलं सिध्यतीति पूर्व्वपक्षिते सिद्धान्तमाह। "न श्रुतिलक्षणत्वात्" सू०। यदुक्तम् विगुणेऽपि काम्ये फलं सिध्यतीति तन्न कुतः श्रुतिलक्षणत्वात् काम्यस्य, यतः काम्य सगुणमेव सर्व्वाङ्गोपेतमेव श्रुत्यालक्षितम् फलसाधनत्वेन विहितम् तत्राङ्गलोपे काम्यमानफलस्यानुत्पत्तेः तत्र प्रधानस्य त्यागे यथा फलं नास्ति एवमङ्गत्यागेऽपि, फलसाधनत्वं हि शास्त्रैकसमधिगम्यं ततो यदङ्गं प्रधानं वा यावच्छब्दोपात्तम् तस्य लोपे साधनत्वं नास्ति अतो यदा सर्व्वाङ्गोपेतं कर्त्तुं शक्नोति तदैव तत्र प्रवर्त्तेत न तु यथाशक्ति। न हि तत्राङ्गत्यागे प्रमाणमस्ति प्रधानवाक्यम्, अत्यागेऽप्यविरोधात् न हि तस्यावश्यकत्वं केनचिदुक्तं यतः औदासीन्यं न लभ्येत। कामश्रुतिस्तु समर्थेऽपि वर्त्तमाना श्रुत्यर्थतां न जहातीति नाङ्गत्यागे प्रभवति। निमित्तश्रुतिस्तु निमित्ते सत्यक्रियमाणे नैमित्तिके प्रीद्येतेति वैषम्यम्। अतोनिमित्ते सति नित्यस्यावश्यकर्त्तव्यत्वबलात् सर्व्वदा सर्व्वाङ्गोपेतस्य केनापि कर्तुमशक्यत्वाद्यथा शक्नुयात्तथा कुर्य्यादित्येवं कल्प्यते काम्ये त्ववश्यकर्त्तव्यत्वाभावादेवं कल्पयितुं न शक्यते अतः काम्यं विगुणं फलं न साधयत्येवेति सिद्धम्" कथमा योगे गर्हायां "विभाषा कथमि लिङ् च" पा०। लिङ् चात् लट्। "त्वं धर्मं त्यजेस्त्यजसि वा पक्षे कालत्रयलकाराः। तत्र भविष्यति नित्यं लृङ् भूते वेति भेदः। कथं नाम तत्र भवान् धर्ममत्यक्ष्यत्" सि०कौ०। गर्हायामित्यनुवर्त्तनाभावे अगर्हायामपीति प्राञ्चः। तेन "मनस्तु यं नोज्झति जातु यात मनोरथः कण्ठपथं कथं सः" इत्यादौ अगर्हायामपि लिङ्।

कथमपि अव्य० कथम् च अपि च द्व०; १अतिकष्टेनेत्यर्थे २अतिगौरवेणेत्यर्थे च। "विसृज्य कथमप्युमाम्" कुमा० "कथमपि चरणोपलैश्चलद्भिः" माघः "तिष्ठद्भिः कथमपि" किरा०। "कथमपि गुरुशोका मा रुदन् माङ्गलिक्यः" भट्टिः। पदद्वयमित्येके।

कथम्भाव पु० कमित्यस्य भावः। १किं प्रकारतायाम् भू—प्राप्तौ घञ् ६त०। २कस्यचित् प्रकारस्य प्राप्तौ ३कथमित्यपेक्षायाञ्च। कथमित्याकाङ्क्षया प्राप्तिर्यस्य। इतिकर्त्तव्यारूपे अङ्गे त्रि०कथंशब्दे कर्कव्याख्यायाम् उदा०।

कथम्भूत त्रि०कथं किंप्रकारं भूतःप्राप्तः भू—प्राप्तौ क्त २त०। १किंप्रकारप्राप्ते २कीदृशे च।

कथा स्त्री कथ—नि०अ। १कथने, "अभितप्तमयोऽपि मार्दवं भजते कैव कथा शरीरिणाम्" "आप्तागमानुमानाभ्यां साध्यं त्वां प्रति का कथा" रघुः। "का कथा बाणसन्धाने ज्याशब्देनैव दूरतः" शकु०। "सत्त्वासत्त्वकथा वृथा" खण्डनखा०। "कथाप्रसङ्गेन मिथः सखीमुखात्" नैष०। "कथाप्रसङ्गेन जनैरुदाहृतात्" किरा०। "प्रबन्धकल्पनां स्तोकसत्यां प्राज्ञाः कथां विदुः। परम्पराश्रया या स्यात् सा मताख्यायिका बुधैः" इत्युक्तलक्षणे २स्तोकसत्यप्रबन्धरूपे वाक्ये। प्रबन्धरूपवाक्यसमुदायात्मकत्वाच्च कादम्बर्य्यादीनां कथात्वं तत्र